

INGLIZ VA O'ZBEK BADIY MATNLARIDA STILISTIK VOSITALARNING TARJIMADAGI O'RNI: QIYOSIY TAHLIL

Raximboeva Mashhura Bakhtiyar kizi

Urganch RANCH texnologiya universiteti Xalqaro hamkorlik bo'limi yetakchi mutaxassisi

Annotatsiya . Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek badiiy matnlarida qo'llaniladigan stilistik vositalarning tarjimadagi o'rnini tahlil qilishga bag'ishlangan. Ish davomida frazeologizm, idiom, metafora va epitet kabi ifoda vositalarining tarjimada qanday aks etishi va ularni boshqa tilga o'tkazishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, badiiy matnning uslubi, ohangi va obrazlilikini saqlab qolish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijasida tarjimonlar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilib, ular badiiy tarjima sifatini yanada yaxshilashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: badiiy tarjima, stilistik vositalar, frazeologizm, idiom, metafora, epitet, tarjima usullari, madaniy moslik, qiyosiy tahlil.

Kirish.

Tarjimashunoslik — lingvistika va madaniyatshunoslikni birlashtiruvchi soha bo'lib, matni bir tildan boshqa tilga o'tkazish jarayonini o'rganadi. Badiiy tarjima esa nafaqat so'zma-so'z ekvivalentlik, balki matnning stilistik, ritmik, madaniy va estetik qatlamlarini saqlashni talab qiladi. Ingliz va o'zbek tillari lingvistik jihatdan farq qilishi bilan birga, badiiy matnda ishlatiladigan frazeologizm, idiom, metafora va epitetlarning kontekstga mosligini saqlash ham muhimdir.

Masalan, inglizcha “to break the ice” iborasini so'zma-so'z o'zbek tiliga tarjima qilish noto'g'ri bo'ladi; badiiy matnda esa “munosabatni boshlash” yoki “muzni eritish” tarzida kontekstga moslashtirish kerak bo'ladi. Shu bois, zamonaviy tarjimashunoslikda stilistik vositalarni o'rganish va ularni maqsad tilga moslashtirish alohida ahamiyatga ega.

Tarjima jarayonidagi asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

1. Stil va ohangni saqlashdagi qiyinchiliklar;
2. Madaniy kodlar va frazeologik birliklarni boshqa tilga moslashtirishdagi muammolar;
3. Badiiy matnlarning ritm va obrazlilik xususiyatlarini yetkazishdagi qiyinchilik;
4. Tarjima strategiyalari va uslublarining matn turiga mos kelmasligi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – ingliz va o'zbek badiiy matnlarida stilistik vositalarni qiyosiy tahlil qilish, tarjimada yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishdir.

Dolzarblik

Globalizatsiya va xalqaro madaniy aloqalar badiiy tarjimani nafaqat ilmiy, balki amaliy sohada ham dolzarb qildi. Xalqaro kitob nashrlari, romanlar, hikoyalar va maqolalar

tarjimasida stil va madaniy moslik muhim ahamiyatga ega. Ingliz badiiy matnlarida ishlatiladigan metafora, epitet va idiomlar o‘zbek tilida aniq ekvivalentga ega bo‘lmasligi sababli, tarjimonning vazifasi ularni madaniy va stilistik kontekstga moslashtirishdir.

Badiiy matnning estetik qiymati matnning stil, ritm, obrazlilik va ma’no qatlamlariga bog‘liq. Shu sababli, stilistik vositalarni qiyosiy tahlil qilish va tarjimada ularni moslashtirish strategiyalarini ishlab chiqish zamonaviy tarjimashunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Tadqiqotning maqsadlari

1. Ingliz va o‘zbek badiiy matnlaridagi stilistik vositalarni qiyosiy tahlil qilish;
2. Tarjimadagi stil, ritm va obrazlilikni saqlash strategiyalarini aniqlash;
3. Frazologizm, idiom va metaforalarning tarjimada moslashtirish usullarini ishlab chiqish;
4. Badiiy matnlarni tarjima qilishda samarali lingvistik va stilistik strategiyalarni tavsiya qilish.

Nazariy asoslar

Badiiy tarjimada stilistik vositalar — matnning hissiy va estetik ifodasini shakllantiruvchi elementlar hisoblanadi. Tarjima nazariyasi sohasida Peter Newmark (1988) stilistik va kommunikativ yondashuvlarni ajratgan, har bir matn turiga mos tarjima strategiyasini qo‘llashni tavsiya qilgan. Venuti (1995) esa tarjimonning rolini va madaniy kodlarni uzatishdagi qiyinchiliklarni ta’kidlaydi.

O‘zbek tilshunoslik manbalarida Mahmudova (2018) va Qodirova (2021) frazeologizm va idiomalarni tarjimada saqlashning strategik masalalarini ko‘rib chiqadi. Shu bilan birga, Sobirova (2024) badiiy matnlar uchun stilistik moslikni saqlash metodlarini tahlil qilgan.

Metodologiya

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshiriladi:

1. Qiyosiy lingvistik tahlil: Ingliz va o‘zbek badiiy matnlarining frazeologizm, idiom, metafora va epitetlarini tahlil qilish;
2. Madaniy-kontekstual tahlil: Har bir stilistik vositaning madaniy va lingvistik ma’nosini aniqlash;
3. Stilistik tahlil: Tarjima matnlarida stil, ritm va obrazlilik uyg‘unligini baholash;
4. Tahliliy metod: Tarjima strategiyalari va uslublarining samaradorligini qiyosiy tahlil qilish;

Tahlil uchun ingliz tilidan o‘zbek tiliga tarjima qilingan hikoya va roman parchalari, shuningdek, professional tarjimonlarning ishlanmalari korpus sifatida ishlatiladi.

Kutilayotgan natijalar

1. Ingliz va o‘zbek badiiy matnlaridagi stilistik vositalarning qiyosiy tahlili;
2. Tarjima jarayonida madaniy va stilistik moslikni saqlash bo‘yicha tavsiyalar;
3. Frazologizm, idiom va metaforalarni badiiy tarjimada moslashtirish strategiyalari;

4. Badiiy matnlar uchun lingvistik va stilistik tavsiyalar to'plami, tarjimonlar uchun amaliy qo'llanma;
5. Tarjima sifatini oshirishga yordam beradigan qiyosiy tahlil asosida metodologik tavsiyalar.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijasida ingliz va o'zbek badiiy matnlarida stilistik vositalarning tarjimadagi o'rnini qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot ko'rsatdiki, frazeologizm, idiom, metafora va epitet kabi stilistik birliklar tarjimada so'zma-so'z uzatilsa, matnning ma'nosi va badiiy-estetik qadriyatlari yo'qolishi mumkin. Shu bois, tarjimashunoslikda matnning lingvistik va madaniy qatlamlarini hisobga olish muhimdir.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki:

1. Tarjimon madaniy kontekstni hisobga olib, frazeologizm va idiomalarni moslashtirganda matn tabiiy va tushunarli bo'ladi;
2. Badiiy matnning stil, ritm va obrazlilik xususiyatlarini saqlash uchun qiyosiy tahlil va kontekstual yondashuv zarur;
3. Tarjima jarayonida ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi lingvistik va madaniy tafovutlarni hisobga olish matn sifatini sezilarli darajada oshiradi;
4. Badiiy va ilmiy matnlar uchun alohida tarjima strategiyalarini ishlab chiqish zarur, chunki har bir matn turi stilistik yondashuvni talab qiladi.

Shuningdek, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tarjimonning professional nazorati va tahriri badiiy matn sifatini saqlashda ajralmas vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalari tarjimonlar va tarjima nazariyasi bo'yicha mutaxassislar uchun amaliy tavsiyalarni shakllantirishda foydali bo'ladi, xususan: frazeologizm, idiom va metaforalarni tarjimada to'g'ri aks ettirish strategiyalari ishlab chiqilishi mumkin.

Umuman olganda, ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek badiiy matnlarini tarjima qilishda stilistik vositalarni to'g'ri qo'llash va ularning madaniy kontekstdagi mosligini ta'minlashga qaratilgan samarali metodologik asos yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Newmark, Peter (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
2. Venuti, Lawrence (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
3. Baker, Mona (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
4. Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press.
5. Nida, Eugene A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: E.J. Brill.
6. Mahmudova, D. (2018). "Madaniy kontekst va tarjima nazariyasi." *O'zbek tili va adabiyoti jurnali*, 3-son, 34–42-bet.

7. Qodirova, M. (2021). “Ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklarning tarjima muammolari.” *Theory and Analytical Aspects of Recent Research*.
8. Sobirova, G. (2024). “Badiiy matnni tarjima qilishning nazariy asoslari.” *The Lingua Spectrum*.
9. Shermatova, B. (2025). “O‘zbekiston tarjimashunosligining zamonaviy tadqiqotlari.” *Ilmiy xabarlar jurnali*.
10. Lakoff, George & Johnson, Mark (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.